Юры Гардзееў (Кракаў)

З ГІСТОРЫІ ГАРАДЗЕНСКІХ МАСОНАЎ

Літаратура і крыніцы

Першыя даследаванні, прысвечаныя гісторыі масонскага руху на землях былога Вялікага Княства Літоўскага, былі праведзеныя на мяжы 19 - 20 стст. Адной з першых гэтую праблематыку закранула Фелікса Эгер, якая асвятліла старонкі мінулага "вольных муляроў" Рэчы Паспалітай, паказваючы гэты ліберальны ў сваёй істоце рух у абсалютна чорных колерах[1]. Адначасова з працамі Эгер пытанне гісторыі масонаў узняў Станіслаў Залэнскі[2]. Аднак пачынальнікам доследаў гісторыі масонскіх ложаў ВКЛ другой паловы 18 - пачатку 19 ст. трэба лічыць С.Дабранскага[3], які ў сваіх працах засяродзіў увагу на пытаннях адносінаў грамадскай думкі да руху франкмасонаў, іх стаўлення да праблемы аднаўлення незалежнасці Рэчы Паспалітай, адмены прыгоннага права, да спробаў масонскіх рэформаў Якуба Шымкевіча. Нягледзячы на відавочны недахоп дакументальных матэрыялаў, Дабранскі паспрабаваў высвятліць пытанне адносінаў гарадзенскіх масонаў да рэфармавання дзейнасці масонскага руху на пачатку 19 ст.[4] Пытанне гісторыі масонаў у Рэчы Паспалітай уздымаў Станіслаў Малахоўскі-Лэмпіцкі. Асаблівую каштоўнасць маюць змешчаныя ў яго працах цікавыя дадзеныя аб складзе гарадзенскай масонскай арганізацыі пачатку 19 ст.[5] Пытаннем гісторыі гарадзенскіх масонаў займаўся таксама Юзаф Ядкоўскі[6]. Малалікія, але досыць важныя звесткі па вышэйзгаданай тэматыцы можна напаткаць у працах Людвіка Хас[7]. Урэшце гісторыю гарадзенскіх масонаў раскрыў Вячаслаў Швед[8].

---

[1] Eger F. Historia masonerii i innych towarzystw tajnych. Warszawa, 1904; Яна ж. Żydzi i masoni we wspólnej pracy. Warszawa, 1908.

[2] Załęski S. O masonii w Polsce od roku 1742 do 1822. Kraków, 1889; ён жа. O masonii w Polsce od roku 1738 do 1822. Wyd. 2, Kraków 1908. Cz. 1.

[3] Добрянский С. Масонские ложы в Литве // Записки Северо-западного отдела Императорского Русского географического общества (далей ЗСЗОИРГО). Вильно, 1911. Кн. 2. С. 231-262; ён жа. Очерки из истории масонства в Литве // ЗСЗОИРГО. Кн. 4. Вильно 1914. С. 103-145.

[4] Добрянский С. Масонские ложи... С. 252.

[5] Małachowski-Łempicki S. Wolnomularstwo na ziemiach dawnego Wielkiego Księstwa Litewskiego 1776-1822 // Rozprawy Wydziału Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie. Wilno, 1930. T. IV. Z. 1; ён жа, Wolnomularstwo polskie za Stanisława Augusta (1784-1795) // Wiedza i Życie. 1927. Nr 21. S. 1-18; ён жа. Wykaz polskich lóż oraz ich członków w latach 1738-1821 // Archiwum Komisji Historycznej. Kraków, 1930. T. II. S. 112-430.

[6] Jodkowski J. Loża masońska w Grodnie i Białymstoku w latach 1781-1782 // Głos Ziemi Grodzieńskiej. 9. IX. 1931.

[7] Hass L. Wolnomularstwo w Europie Środkowo-wschodniej w XVIII i XIX w. Wrocław, 1982.

[8] Швед В. Гродзенскія масонскія ложы (канец XVIII - пач. XIX ст.) // Гарадзенскія запісы. Гародня, 1997. С. 64-77.

Нешматлікасць захаваных крыніцаў па гісторыі гарадзенскіх масонаў, на жаль, не дазваляе даць разгорнутую характарыстыку гэтай цікавай старонкі мінулага Гародні. Таму ў прадстаўленым матэрыяле ўвага будзе засяроджана галоўным чынам на пытаннях заснавання, дзейнасці, структуры і ўнутраным складзе гарадзенскіх масонскіх ложаў.

Масонскі рух ў Рэчы Паспалітай і гарадзенскія масоны 18 ст.

Як вядома, рух “вольных муляроў” нарадзіўся на брытанскіх астравах у першай чвэрці 18 ст. Адсюль масонскія ідэі пранікалі на еўрапейскі кантынент, а першая ложа ў Рэчы Паспалітай была заснавана ў Варшаве ў 30-х гадах 18 ст.[9] У склад ложаў спачатку ўваходзіла пераважна арыстакратыя[10]. Папулярнасць масонскіх ідэяў значна пашырылася ў часы гаспадарання Станіслава Аўгуста. Ложы прапагандавалі і рэалізавалі ліберальныя прынцыпы палітычнай і рэлігійнай талеранцыі, свабоды, роўнасці, разумовага развіцця грамадства, якія былі *“выяўленнем асветніцкай веры ў розум і прагрэс”*[11].

У 1781-1784 гг. сфармаваўся Вялікі Ўсход Каралеўства Польскага і Вялікага Княства Літоўскага[12] . Факт з’яўлення гэтай структуры сведчыць пра тое, што масонскія погляды даволі хутка распаўсюдзіліся на тэрыторыі ВКЛ, напярэдадні канчатковага фармавання Вялікага Ўсходу[13]. Масонскія павевы не абмінулі Гародню, якая ў другой палове 18 ст. была важным асяродкам палітычнага жыцця ВКЛ. Тут збіраліся сеймы, сваю працу праводзіў Літоўскі Трыбунал і Літоўская Асэсорыя. Таму абсалютна заслужана падарожнік Уільям Кокс назваў яе галоўным горадам Літвы[14].

Пра гарадзенскіх масонаў канца 18 ст., як зрэшты пра большасць іншых ложаў ВКЛ, захаваліся надзвычай рэдкія звесткі. Малахоўскі-Лэмпіцкі тлумачыць гэта знікненнем архіваў ложаў гэтага часу[15].

Першае ўпамінанне пра з’яўленне масонаў у Гародні адносіцца да 1779 г., калі сюды з мэтаю заснавання “loge de deputation” быў накіраваны суддзя Гурке з віленскай ложы “Добры Пастыр”[16]. Прыезд віленскага сябра наводзіць на думку пра тое, што ў фармаванні сеткі масонскіх ложаў галоўная роля належала ложам вышэйшай інстанцыі. Таму, каб больш поўна асвятліць ход з’яў-

[9] Добрянский С. Масонские ложи... С. 232.
[10] Małachowski-Łempicki S. Wykaz polskich lóż... S. 117.
[11] Małachowski-Łempicki S. Wolnomularstwo polskie... S. 1; Chmielowski P. Liberalizm i obskurantyzm na Litwie i Rusi // Biblioteka Dzieł Wyborowych. Warszawa, 1898. Nr 21. S. 21-26; Siewierski J. Dzieci wdowy czyli opowieści masońskie. Milanówek, 1992. S. 8, 12.
[12] Małachowski-Łempicki S. Wykaz polskich lóż... S. 117.
[13] Добрянский С. Масонские ложи... С. 233.
[14] Polska Stanisławowska w oczach cudzoziemców. Warszawa, 1963. T. 1. S. 681.
[15] Małachowski-Łempicki S. Wolnomularstwo polskie... S. 1.
[16] Małachowski-Łempicki S. Wolnomularstwo na ziemiach... S. 167.

лення ложы "вольных муляроў" у Гародні, варта нагадаць пра характар арганізацыйнай структуры масонаў у Рэчы Паспалітай. Паводле масонскай канстытуцыі 1784 г. вялікапольскую, малапольскую і літоўскую правінцыі масонаў узначальвалі намеснікі Вялікага Майстра. У 1786 г. намеснікам літоўскай правінцыі быў Людвік Гутакоўскі, майстар кафедры ў Гародні[17]. Кожная правінцыя мела правінцыйную ложу, якая карысталася правам заснавання сімвалічных ложаў (ці структураў ніжэйшай інстанцыі) і нагляду за ложамі ў сваёй правінцыі. У 1781 г. правы правінцыйнай атрымала вялікая ложа "Дасканалая Лучнасць"[18]. У гэтым жа годзе была заснавана гарадзенская ложа "L'hereuse Delivrance"[19]. Малахоўскі-Лэмпіцкі інфармаваў, што першым майстрам ложы ў Гародні быў Людвік Гутакоўскі, а потым каралеўскі дарадчык Аўгуст Бэкю. Аднак вядома, што апошні нарадзіўся ў 1771 г., а ў 1787 г. скончыў Галоўную Літоўскую Школу. А таму ў 1784 г. ён не мог займаваць пасаду майстра гарадзенскай ложы[20]. Можна меркаваць, што на чале арганізацыі стаяў Ян Людвік Бэкю, вядомы дзеяч адміністрацыйнага апарата на Гарадніцы з асяроддзя падскарбія надворнага літоўскага Антонія Тызенгаўза.

У невялікай ступені раскрыць гісторыю гарадзенскай ложы канца 18 ст. дазваляе адшуканы масонскі прывілей, датаваны чэрвенем 1781 г., які падае яе персанальны склад (Мал.1). Паводле зместу дакумента ложа "L'hereuse Delivrance" перадала паўнамоцтвы свайго прадстаўніцтва перад вышэйпастаўленымі масонскімі інстанцыямі Антонію Гадэну, майстру кафедры віленскай ложы "Добры Пастыр". Дакумент багата аздоблены масонскай сімволікай: калонамі, цыркулямі і г.д.

Склад гарадзенскай ложы ў пач. 80-х гадоў 18 ст.[21]

1. Жан Эмануэль Жільбер	майстар кафедры	батанік і прафесар медыцыны з Ліёна, заснавальнік Медычнай Акадэміі на Гарадніцы[22].
2. Якуб Бэкю	майстар рытуалаў	кіраўнік працы гарадніцкіх мануфактураў і дырэктар мануфактурнага кантару (бюро) (1780 г.), наглядальнік мануфактур на Гарадніцы (1780-1787 гг.)[23].
3. Ян Людвік Бэкю	скарбнік	бухгалтар мануфактурнага кантару (1771 г.), дыспанент гандлёвага кан-

[17] Ibidem.
[18] Добрянский С. Масонские ложи... S. 234.
[19] Małachowski-Łempicki S. Wolnomularstwo polskie... S. 9.
[20] Ibidem; Polski Słownik Biograficzny (далей PSB). Kraków, 1935. T. 1. S. 392.
[21] Аддзел Рукапісаў Цэнтральнай Бібліятэкі Акадэміі навук Летувы (далей АР ЦБАН Летувы). F 1-318.
[22] Kościałkowski S. Antoni Tyzenhauz podskarbi nadworny litewski. Londyn, 1970. T. 1. S. 383, 393.
[23] Kościałkowski S. Antoni Tyzenhauz ... Londyn, 1971. T. 2. S. 382; PSB. T. 1. S. 392-393.

		тару на Гарадніцы (1776 г.), кантралёр Літоўскай Скарбавай Камісіі (1778 г.), дырэктар мытнай каморы ў Гародні[24].
4. **Францішак Нарвайш**	прамоўца	былы езуіт, у 1769-1772 гг. кіраваў працамі па ачышчэнню рэчышча Нёмана, прафесар Віленскай Акадэміі, праводзіў астранамічныя доследы і меў стаць дырэктарам гарадзенскай астранамічнай абсерваторыі[25].
5. **Фрыдэрык Шрайбэр**	сакратар	харунжы надворнай міліцыі Антонія Тызенгаўза[26].
6. **Гэмбоўскі**	майстар рытуалаў	
7. **Ян Гімель**	першы дазорца	паручнік Шавельскага гарнізону[27].
8. **Й. Х. Мюнц (Müntz)**	другі дазорца	праўдападобна, служыў у Тызенгаўза[2].
9. **Ян Вірыён**	захавальнік пячаткі	
10. **Караль Готліб**		
11. **Эфраім Готліб**[29]		
12. **Хрысціян Эрнест Фэхнер**		купец з Эльбланга, каторы ў 1788 г. атрымаў гарадзенскае грамадзянства[30]
13. **Ян Гадэфрой Вальтэр**		бухгалтар гандлёвага кантару на Гарадніцы[31].
14. **[Тадэуш] Юрэвіч**		ксёндз, прэфект гарадзенскай школы Эдукацыйнай Камісіі.
15. **Юзаф Сака**		архітэктар, гарадзенскі гараднічы, з 1774 г. працаваў у Тызенгаўза[32].
16. **Захары Бютнэр**		уладальнік нерухомасці, касір гарадзенскай эканоміі[33].
17. **Зігфрыд Шмідт**		адзін з кіраўнікоў фабрыкі золата на Гарадніцы.
18. **Людвік Вянзоўскі**		каралеўскі маёр[34].

[24] Kościałkowski S. Antoni Tyzenhauz ... T. 2. S. 89, 342; PSB. T. 1. S. 393; Нацыянальны Гістарычны Архіў Беларусі ў Менску (далей НГАБ у Менску)ю Ф.1761, воп.1, спр.14, арк.1232.

[25] Kościałkowski S. Antoni Tyzenhauz ... T. 1. S. 321, 408.

[26] Kościałkowski S. Antoni Tyzenhauz ... T. 1. S. 496.

[27] Kościałkowski S. Antoni Tyzenhauz ... T. 2. S. 98.

[28] Kościałkowski S. Antoni Tyzenhauz ... T. 1. S. 497.

[29] Пра "рахункавода мануфактурнага кантару" на Гарадніцы Хрысціяна Готліба і Ёгана Готліба (напэўна свечніку) захаваліся згадкі ў гарадзенскіх гарадскіх кнігах 80-х гадоў 18 ст.: НГАБ у Менску, Ф. 1761, воп. 1, спр. 13, арк. 412; спр. 14, арк. 214; гл. таксама: Spis mieszkańców Grodna z 1794 r. [w:] Grodno w XVIII w. Miasto i ludność. Białystok, 1997. S. 81.

[30] НГАБ у Менску. Ф. 1761, воп. 1, спр. 14, арк. 544.

[31] Там жа. С. 352.

[32] Там жа. С. 459; Łoza S. Architekci i budowniczowie w Polsce. Warszawa, 1954. S. 266.

[33] НГАБ у Менску. Ф. 1761, воп. 1, спр. 13, арк. 564; спр. 14, арк. 214; Нацыянальны Гістарычны Архіў Беларусі ў Гародні (далей НГАБ у Гародні). Ф. 1, воп. 19, спр. 1469, арк. 2.

[34] Kościałkowski S. Kościałkowski S. Antoni Tyzenhauz ... T. 1. S. 247, 484.

Як бачым, майстрам кафедры гарадзенскай ложы ў 1781 г. быў добра вядомы доктар Жан Эмануэль Жыльбер, а да сяброў ложы належалі асобы, блізка звязаныя з Антоніем Тызенгаўзам, а таксама гарадзенскія мяшчане пераважна нямецкага паходжання.

Страта незалежнасці Рэчы Паспалітай прычынілася да закрыцця ложаў. Усе капіталы і масонскія архівы зніклі[35]. Таму ўявіць сабе формы дзейнасці масонаў у 18 ст. даволі няпроста. Не выключана, што яны складаліся з традыцыйных дабрачынных ініцыятываў: падтрымкі адкрыцця шпіталяў, бязплатнага раздавання супа і супрацьінфекцыйных прышчэпак. Гарадзенскія масоны не маглі абмінуць падобных чыннасцяў. Сябрамі ложы была тагачасная эліта з асяроддзя Антонія Тузенгаўза: дактары, архітэктары, прамыслоўцы, вайскоўцы і гарадзенскія мяшчане. Менавіта дзякуючы некаторым з іх у другой палове 18 ст. узнікла і даволі дынамічна развівалася гарадзенскае прадмесце Гарадніца.

Л.Хас, пішучы пра дзейнасць масонаў у Гародні, упамінае аб працах у 80-х гадах 18 ст. "нерэгулярнай ложы [...] св. Яна" (St. Jacques de la parfaite Egalite)[36]. Інфармацыя гэтая падаецца даволі сумніўнай, таму што існаванне ложы, якая б не ўваходзіла ў склад структуры французскага Вялікага Ўсходу, пакуль што дакументальна не пацверджана.

Масонская ложа ў Гародні ў 1817-1821 гг. Заснаванне.

Адраджэнне масонскага руху на землях былога ВКЛ распачалося на пачатку 19 ст. Заснаванне новых ложаў адбылося са згоды расейскага імператара Аляксандра I, які таксама быў масонам. Дадатковым фактарам, які спрыяў вышэйзгаданаму працэсу, стала існаванне розных патрыятычных арганізацыяў, такіх як "Саюз Сяброў" у Варшаве, мэтай якога была рэстаўрацыя Рэчы Паспалітай ў межах 1772 г., шубраўцаў ці Таварыства Філаматаў у Вільні[37].

У 1816 г. утварыліся ложы "Паходня Поўначы" у Менску і "Добры Пастыр" у Вільні, а ў 1817 г. пачалі сваю дзейнасць яшчэ тры ложы: "Вузел Лучнасці" у Наваградку, "Палемон" у Расенях і "Сябры Чалавецтва" у Гародні[38].

Першыя крокі гарадзенскай ложы былі наступныя. 5 красавіка 1817 г. правінцыйная ложа "Дасканалая Лучнасць" выдала "дыплом" пра стварэнне ложы ў Гародні[39]. У наступным месяцы, а дакладней 20 мая, правінцыйная ложа атрымала ад гарадзенскіх "вольных муляроў" просьбу пра зацверджанне ложы. Зварот пачынаюць словы: "Мы, майстар, чыноўнікі і работнікі той ложы сведчым гэтым лістом, што WW\ вольныя муляры на Ўсходзе Гародні сабраныя ў

---

[35] Małachowski-Łempicki S. Wolnomularstwo na ziemiach... S. 53.

[36] Hass L. Wolnomularstwo... S. 53; Рябинин И. Польское масонство // Масонство. Москва, 1991. С. 234.

[37] Добрянский С. Очерки из истории масонства... С. 105.

[38] Małachowski-Łempicki S. Wolnomularstwo na ziemiach... S. 33, 50, 54; Załęski S. O masonii w Polsce od roku 1742 ... S. 188.

[39] АР ЦБАН Летувы. F 75-265, арк. 87.

дастатковай колькасці, звярнуліся да Нас з патрабаваннем, каб мы [...] выдалі Дыпламат законнай Канстытуцыі пра заснаванне новага храма на тым жа Ўсходзе пад назвай "Сябры Чалавецтва"[40].

Структура ложы

Галоўным ініцыятарам і стваральнікам ложы, а таксама яе першым майстрам, быў маршалак берасцейскага павету Калікст Межаеўскі[41]. Заснавальнікамі ложы сталі: палкоўнік былога літоўскага войска Ігнацы Ляхніцкі[42], доктар Бернард Міхельсон, вядомы грамадскі дзеяч Ігнацы Эманіель Ляхніцкі[43]. Да ліку заснавальнікаў арганізацыі належалі: асэсар Гарадзенскага губернскага ўпраўлення Грыгоры Бялоцкі, сакратар Гарадзенскай шляхецкай палаты Міхал Вітаноўскі, дарадчык Віленскай скарбавай палаты Ануфры Крыдэль, капітан былога польскага войска Юзаф Бжазіна і гарадзенскі злотнік Філіп Майне.

Унутраная структура гарадзенскай сімвалічнай ложы складалася з трох узроўняў: вучня, чаляднiка і майстра. Акрамя таго існаваў падзел на дзейсных і ганаровых сяброў. Штогод 1 сакавіка адбываліся перавыбары на ўсе пасады. Крыніцы паведамляюць пра асабовы склад ложы "Сябры Чалавецтва" 1819 і 1821 гг. Функцыі кіраўнікоў былі наступныя:

1) *майстар кафедры* займаўся адміністрацыяй і фінансамі. Першым майстрам ложы "Сябры Чалавецтва", як вядома, быў Калікст Межаеўскі[44], а ў 1819 г. - гарадзенскі грамадзянскі губернатар Міхал Бутаўт Анджэйковіч (1812-1824 гг.)[45].

2) *намеснікам майстра* былі: рэгент Галоўнага гарадзенскага суда Вінцэнты Яноўскі (1819 г.) і прэзідэнт 2-га дэпартаменту гэтага ж суда Антоні Елец.

3) *дазорцы* дапамагалі майстру праводзіць "працы" ў ложы. Першым

[40] АР ЦБАН Летувы. РК 2-43 (F 5-43).

[41] Калікст Межаеўскі – уладальнік шэрагу маёнткаў у Пружанскім і Берасцейскім паветах Гарадзенскай губерні. Памёр у красавіку 1854 г.; Maiachowski-Jempicki S. Wolnomularstwo na ziemiach ... S. 53; НГАБ у Гародні. Ф. 1, воп. 28, спр. 713, арк. 1; Ф. 6, воп. 1, спр. 197, арк. 87.

[42] Ігнацы Ляхніцкі – сябра каралеўскага Варшаўскага Сельскагаспадарчага Таварыства. Гл.: Malachowski-Lempicki S. Wolnomularstwo na ziemiach ... S. 53; НГАБ у Гародні. Ф. 6, воп.1, спр. 162, арк. 13, 37; Lachnicki J.E. Statystyka guberni Litewsko-Grodzieńskiej. Wilno, 1817. S. 1.

[43] Ляхніцкі І. Э. быў аўтарам "Statystyki guberni Litewsko-Grodzieńskiej" (1817 г.), выдаўцам "Pamiętnika Magnetycznego" (Вільня, 1816-1818 гг.). Стаў ініцыятарам накіравання геалагічнай партыі ў мэтах даследавання пакладаў каменнай солі на Гарадзеншчыне, Віленшчыне і Беласточчыне ў 1824-1826 гг. Дзякуючы яго намаганням у Друскеніках былі знойдзены водныя крыніцы (1824 г.), белая крэйда ў Пышках пад Гародняй, маргель, крэйда і белая гліна ў Панямуні. У 1825 г. - міністар скарбу Расейскай імперыі звярнуўся да цэсарэвіча Канстаціна з просьбай узнагароджання Ляхніцкага ордэнам св. Уладзіміра IV класа ці св. Ганны III класа. Гл.: Małachowski-Łempicki S. Wolnomularstwo na ziemiach... S. 53; Pamiętnik Magnetyczny Wileński. 1816. Nr 1. S. 6-8; Chmielowski P. Liberalizm i obskurantyzm... S. 85-94, 152; НГАБ у Гародні. Ф. 6, воп. 1, спр. 111, арк. 19, 32-33.

[44] Małachowski-Łempicki S. Wolnomularstwo na ziemiach ... S. 53.

[45] Орловский Е. Гродненская старина.Ч. 1. Гродна, 1910. С. 235; НГАБ у Гародні. Ф. 6, воп. 1, спр. 9, арк. 5 ; Аддзел Рукапісаў Бібліятэкі Вільнюскага Універсітэту (далей АР БВУ), F 4 A 458, арк. 24 адв.

дазорцам у 1819 г. стаў Міхал Вітаноўскі, а потым дарадчык Гарадзенскай Скарбовай Палаты Вінцэнты Стычынскі (1821 г.). Другім дазорцам ў гэтых гадах быў выбраны прэзідэнт г. Гародні Казімір Крэйбіх[46].

4) у складзе ложы знаходзіўся *прамоўца*, у функцыі якога ўваходзіла архівізацыя матэрыялаў паседжанняў і абвяшчэнне рашэнняў па асабліва складаных справах. Гэтую пасаду займалі асэсар Галоўнага гарадзенскага суда Дамінік Вітаноўскі (1819 г.) і адвакат Бенэдыкт Паўлоўскі, бацька пісьменніцы Элізы Ажэшкі (1821 г.).

5) *падскарбі* кіраваў фінансамі. З захаваных крыніцаў вядома пра Рыгора Бялоцкага (1819 г.) і скарбніка гарадзенскага Камітэту грамадскай апекі Юзафа Нелюбовіча (1821 г.).

6) *суддз*я рыхтаваў прысуды вінаватым братам. Яго функцыі выконвалі Антоні Елец (1819 г.) і Вінцэнты Яноўскі (1821 г.).

7) *ялмужнік* займаўся фінансамі, прызначанымі для ўбогіх, наведваў хворых сяброў ложы і размяркоўваў грашовую міластыню без абавязку фінансавай справаздачы. Ялмужнікам гарадзенскай ложы былі скарбнік гарадзенскага павета Ян Заха (1819 г.) і суддзя Рамуальд Данкевіч (1821 г.).

8) пасады *сакратара,* які рэдагаваў рабочыя пратаколы, займалі Бенедэкт Паўлоўскі і пісар магістрата Гародні Антоні Жышкевіч (1819-1821 гг.).

9) *майстрамі рытуала*ў, якія кантралявалі рассаджванне братоў у ложы паводле іх ступеняў, былі падкаморы гарадзенскага павету Юзаф Эйсмант і Станіслаў Далінскі (1819-1821 гг.).

10) *сцюарт* дапамагаў ялмужніку ў правядзенні дабрачынных справаў і майстру рытуалаў падчас банкетаў. Першым сцюартам ў 1819 г. быў Філіп Майне, потым у 1821 г. Мікалай Робі (у 1819 г. ён з'яўляўся другім сцюартам). У 1821 г. другім сцюартам быў гарадзенскі мяшчанін Ян Міхаэліс[47].

11) асоба, якая захоўвала пячатку (*захавальнік пячаткі*).

12) *архівіст* вёў архіў і ўсялякія рэестры. Гэтую пасаду займалі сакратар Гарадзенскага губернскага праўлення Казімір Сядлецкі (1819 г.) і судовы рэгент Ян Нелюбовіч (1821 г.).

13) *будаўляны рахмістр* правяраў усе спісы (1819 г. - Антоні Жышкевіч, 1821 г. - палкоўнік былога польскага войска Ян Згурскі)[48].

---

[46] Małachowski-Łempicki S. Wolnomularstwo na ziemiach... S. 53; АР БВУ. F 4 A 458, арк.24 V.

[47] Małachowski-Łempicki S. Wolnomularstwo na ziemiach... S. 54; АР БВУ. F 4 A 458, арк. 28 адв. Сярод згаданых прозвішчаў асаблівую ўвагу звяртае на сябе род Міхаэлісаў, які упамінаецца ў Гародні ўжо ў 16 ст. Юзаф Ядкоўскі знайшоў ў актах Літоўскай Метрыкі звесткі пра будаўніка, які паходзіў з гэтага роду. У 19 ст. нашчадкам сямейных традыцый быў Юзаф Міхаэліс, вядомы архітэктар Гарадзенскай губерні. У 1830 г. ён правёў папярэднія працы па направе будынку Дома Дабрачыннасці ў Гародні. Гл.: НГАБ у Гародні. Ф. 1, воп. 1, спр. 1342, арк. 249; Ф. 2, воп. 37, спр. 1037; Ф. 8, воп. 1, спр. 672; Jodkowski J. Grodno. Wilno, 1923. S. 82.

[48] Małachowski-Łempicki S. Wolnomularstwo na ziemiach... S. 54; АР БВУ. F 4 A, 458 арк.24 адв.

Агульная колькасць сяброў ложы перавышала 150 чалавек[49]. Раз у год складалася справаздача, якая высылалася да сімвалічнай ложы. Ложа мела ўласны суд. Парушэнне масонскага статута каралася спагананнем з сяброў грашовай кары, якая папаўняла дабрачынную касу.

Гарадзенскія масоны праводзілі паседжанні ложы ў "гмаху масонскай ложы", размешчанай ва ўсходняй частцы Гародні. Пазней гэты будынак быў перададзены гарадскому Таварыству дабрачыннасці[50]. Сустрэчы адбываліся таксама ў маёнтку мясцовага губернатара Анджэйковіча ў Бобры, пабудаваным у 1818 г. Паасобныя элементы двара ("сьвяты вяз" з унутранай капліцай, лямус, які не функцыянаваў як гаспадарчы аб'ект) мелі выконваць месца рытуальных чыннасцяў[51]. Нешматлікія актавыя матэрыялы дазваляюць сцвярджаць, што Будаўнічыя Кнігі і іншыя дакументы складаліся па-польску і па-нямецку[52].

Дзейнасць

У этычна-маральны кодэкс сяброў сімвалічных ложаў былі залічаны наступныя якасці характару: давер, шчырасць, міласэрнасць, паслухмянасць, рахманасць, адвага і маўчанне. На кожным паседжанні шмат часу прысвячалася пытанню фінанасавых выдаткаў на дабрачынныя мерапрыемствы. Таму з дзейнасцю масонаў можна звязваць некаторыя філантрапійныя акцыі пачатку 19 ст., звяртаючы асаблівую ўвагу на асобу гарадзенскага губернатара Міхала Бутаўта-Анджэйковіча і іншых актыўных вольнамуляроў.

Масоны напэўна прычыніліся да заснавання ў Гародні 12 снежня 1820 г. Таварыства дабрачыннасці. Гарадзенскі грамадзянскі губернатар Міхал Анджэйковіч, які, як вядома, быў майстрам ложы "Сябры Чалавецтва", загадаў размясціць Таварыства ў будынку былога шпіталя св. Духа на Дамініканскай (даўняй Віленскай) вуліцы[53]. У 1824 г. у адпаведнасці з распараджэннем Анджэйковіча быў складзены праект перабудовы часткова знішчанага шпітальнага будынку, прызначанага пад Дом дабрачыннасці. Напярэдадні рамонтных работ архітэктар Юзаф Міхаэліс павінен быў праверыць тэхнічны стан гмаху[54].

Гарадзенскія масоны ахвяравалі і збіралі дабрачынныя фундушы. У 1820 г. Анджэйковіч ахвяраваў на часопіс "Dzieje Dobroczynności" 100 рублёў. Фінан-

[49] Załęski Z. O masonii w Polsce od roku 1738... S. 204-210; Małachowski-Łempicki S. Wykaz... S. 112-430; АР БВУ. F 4 A, 458, арк.24 V-28 адв.

[50] Летувіскі Дзяржаўны Гістарычны Архіў (далей ЛДГА). Ф. 1135, воп. 12, спр. 283.

[51] Maroszek J. Bobra Wielka. Dzieje dworu i parku // Rocznik Białostocki. 1991. S. 285.

[52] АР ЦБАН Летувы. F 75-134, nr 9-11.

[53] Dzieje Dobroczynności. Wilno, 1820. Nr 1. S. 37; Шпіталь св. Духа быў заснаваны ў сярэдзіне 16 ст. каралевай Бонай. Нягледзячы на тое, што ў другой палове 18 ст. будынак знаходзіўся ў пашкоджаным стане, асяродак працягваў сваю працу. На пачатку 19 ст. у ім пасяліліся марыявіткі, якія падтрымлівалі даўнія дабрачынныя традыцыі.

[54] НГАБ у Гародні. Ф.1, воп.1, спр.1342, арк. 249; Ф. 259, воп. 2, спр. 32, арк. 6; Квитницкая Е. Особенности средневековых храмов Белоруссии // Архитектурное наследство. Москва, 1975. № 23. С. 80.

савую падтрымку гэтаму выдавецтву аказалі таксама такія вядомыя гарадзенскія масоны як Ігнацы Ляхніцкі і Юзаф Бжазіна. У 1818 г. прэзідэнт Гародні Казімір Крэйбіх для тых жа мэтаў сабраў даволі значную суму 509,2 злотых і 130 рублёў асігнацыямі. Здаралася, што масоны былі пасярэднікамі ў справе выдаткавання фінансавых сродкаў на дабрачынныя мерапрыемствы. Такім чынам, былі выдаткаваныя 200 рублёў асігнацыямі, прысланыя жыхаркай Гародні Хацішэўскай на імя гарадзенскага пракурора Юзафа Гарыгляда[55] .

Масоны прымалі ўдзел у працы кіраўнічага органа гарадзенскага Таварыства дабрачыннасці. У 1820 г. сярод 13 вылучаных кандыдатаў на кіруючыя пасады 6 належалі да ложы “Сябры чалавецтва”. На пасаду прэзідэнта таварыства кандыдатуру высунуў губернатар Анджэйковіч, сяброў – чыноўнікі губернскіх установаў Юзаф Гарыгляд, Антоні Елец, Дамінік і Міхал Вітаноўскія і Казімір Крейбіх[56] .

У дабрачынных акцыях прымалі ўдзел не толькі самыя вольныя муляры, але таксама і іх родныя. Тагачасная прэса інфармуе пра дабрачынны канцэрт 11-гадовай дачкі губернатара Анджэйковіча Меланіі, які адбыўся ў доме яе бацькі. Меланія “...у час цяперашняга карнавала і шляхецкіх выбараў дала фартэпіянны канцэрт, з прымеркаваннем даходу на гарадзенскі дом дабрачыннасці...”[57] . Пасля канцэрту было сабрана 57 чырвоных злотых, 232 рублёў і 10 капеек серабром, 195 рублёў асігнацыямі.

Адносіны гарадзенскіх масонаў да рэформы Якуба Шымкевіча. Крызіс і закрыццё ложаў.

У 1816 г. Вялікі Ўсход працаваў над рэформай канстытуцыі 1784 г. Аднак разнастайныя падыходы і меркаванні прычыніліся да таго, што рэформа расцягнулася на чатыры гады. Асабліва гэта тычылася літоўскай правінцыі. Рэфарматараў тут узначальваў Якуб Шымкевіч, які прадставіў салідную праграму пераўтварэння ложаў ў навукова-філантрапійныя таварыствы[58] . Становішча масонскіх стуктураў значна ўскладнілася. 16 сакавіка 1818 г. на паседжанні віленскай ложы “Руплівы Літвін” Шымкевіч паведаміў прысутным пра тое, што літоўская правінцыя налічвае 10 ложаў (дакладна іх было 12), а колькасць сябраў дасягае лічбы 700. Шымкевіч прапанаваў радыкальным чынам змяніць механізмы функцыянавання масонскай арганізацыі. Згодна яго меркаванню, канспірацыя ўскладняе далейшае існаванне і прыносіць празмерную шкоду масонству, якое не можа разлічваць на патрымку як народу, так і ўраду. Таму

[55] Dzieje Dobroczynności. Wilno, 1820. Nr 1. S. 37; НГАБ у Гародні. Ф. 6, воп. 1, спр. 198.
[56] Dzieje Dobroczynności. Wilno, 1820. Nr 1. S. 39.
[57] Dzieje Dobroczynności. 1821. Nr 15. S. 307-308.
[58] Siewierski J. Dzieci... S. 35.

Шымкевіч прапанаваў аздаравіць адносіны ў масонскім асяроддзі наступнымі крокамі: правядзеннем падзелу масонаў на незалежныя таварыствы без абавязковых сяброўскіх складак, выдаткаванне якіх у масонаў не кантралявалася. Ложы павінны функцыянаваць легальна, а кожная з іх будзе мець асобны статус і самастойна праводзіць грамадскую дзейнасць, якая падлягае справаздачы. Трэба дазволіць братам з іншых ложаў прымаць удзел у паседжаннях кожнай ложы, але толькі ў якасці гасцей[59].

Майстар гарадзенскай ложы "Сябры чалавецтва" Міхал Анджэйковіч ацаніў праект Шымкевіча як малазначны і пазбаўлены магчымасці ажыццяўлення. На яго думку, старая арганізацыйная структура павінна застацца нязменнай. Для ўзмацнення сваіх пазіцый праціўнікі Шымкевіча 23 сакавіка 1818 г. стварылі раду, на паседжанні якой былі выпрацаваныя накірункі далейшых дзеянняў і складзены ліст Анджэйковіча антырэфарматарскага зместу. Канстытуцыя, ухваленая 31 сакавіка 1820 г., у значнай ступені супярэчыла ідэям Шымкевіча. Па ёй ўводзілася цэнтралізацыя ў выглядзе сэмптэвірата на чале з Вялікім Майстрам. Правы правінцыйных і сімвалічных ложаў абмяжоўваліся. Аднак 21 сімвалічная ложа, у тым ліку і гарадзенская, не прынялі канстытуцыі[60].

Хваля пашыранага масонскага руху выклікала занепакоеннасць расейскага імператара Аляксандра I, і ягоным указам ад 1 жніўня 1821 г. ложы былі зачыненыя[61]. 30 лістапада гэтага ж году віленскі генерал-губернатар Андрэй Рымскі-Корсакаў выдаў падобнае распараджэнне ў падначаленых яму губернях. 25 верасня 1822 г. Найвышэйшы сход масонаў у Варшаве атрымаў ад князя-намесніка ліст з наступнымі словамі: "...тайныя сходы могуць узбуджаць падазронасць нават тады, калі яны маюць на мэце найлепшыя намеры. Па гэтай прычыне прапаноўваем Найвышэйшаму сходу франкмасонаў у Польшчы і загадваем усім прытрымаць работы ва ўсіх іншых ложах на неакрэслены час..."[62]. 28 верасня таго ж года Найвышэйшы сход на сваім паседжанні пастанавіў схаваць у бяспечным месцы свае архівы і рэгаліі. Адказнымі за выкананне пастановы былі прызначаныя Станіслаў Класоўскі, Фрыдрык Пласт і Карл Гофман.

---

[59] Добрянский С. Масонские ложи... С. 237; ён жа. Очерки... С. 117-120; "Traktat Jakuba Szymkiewicza o znaczeniu towarzystwa wolnomularzy i obowiązkach członków tego towarzystwa" сведчыў пра супярэчнасці паміж намерамі рэфарматарскага крыла і Вялікім Усходам: "Dopraszamy się reformy dla tego ażeby było zniesione wyznanie tajemnictwa wolnomularskiego [...] Cele wolnomularstwa w oświeceniu dobroczynności poczytujemy za bardzo chwalebne i świetne, zatem chcemy zostać w dążeniu do tychże celów przez związek wolnomularski beztajemni-czy. Gdy zaś takowa reforma wymaga odmiany ustaw przeto w tym celu życzymy aby wolno było każdemu podawać projektu i uwagi podług wewnętrznego najszczerszego przekonania [...] bo za najpierwszy sobie obowiązek cudze przekonanie szanować i nie gniewać się, że kto inszy czuje, pojmuje i myśli...": АР ЦБАН Летувы. F 17/237/2, арк.4, 41.

[60] АР ЦБАН Летувы. BF 9-3112, арк.11 адв-12.

[61] Добрянский С. Масонские ложи... С. 253.

[62] НГАБ у Гародні. Ф. 1, воп. 1, спр. 2860, арк. 1, 4, 5.

5 верасня 1822 г. гарадзенскі губернатар Анджэйковіч атрымаў распараджэнне пра закрыццё ложаў у губерні. Згодна лісту кіраўніка Міністэрства ўнутраных справаў графа Качубея загадвалася “закрыць усе ложы і іншыя тайныя таварыствы, а іх заснаванне адгэтуль не дазваляць [...] абвясціць пра гэта ўсім сябрам таварыстваў і абавязаць іх да падпісання абяцання не прымаць удзелу ў іншых таварыствах вольных муляроў”. Чыноўнікі дзяржустановаў былі змушаныя падпісваць абавязацельствы наступнага зместу: “Я, ніжэйпадпісаны, будучы сябрам таварыства былой масонскай ложы, называнай NN, гэтым абвяшчаю: што ад гэтага часу ні ў якім выпадку не буду сябрам ні масонскіх, ні якіх-небудзь тайных таварыстваў, арганізаваных з якімі-небудзь высакароднымі намерамі”[63]. Падобныя абавязацельствы ў Гародні склалі каля 30 чыноўнікаў.

З ліста тайнага саветніка Навасільцава да губернатара Анджэйковіча, датаванага 24 мая 1823 г. вынікае, што нягледзячы на шматлікія забароны масонскія ложы працягвалі свае працы яшчэ ў 1823 г. У тым жа месяцы, на масонаў абрынуўся апошні ўдар. 25 мая ў Вільні былі спаленыя масонскія дэкарацыі і абрадавыя прадметы (зоркі, чарапы, падсвечнікі). 29 мая прэзідэнт Гародні Казімір Крэйбіх атрымаў аналагічнае распараджэнне і рэшткі атрыбутаў масонскіх арганізацый таксама былі спаленыя. Архіўныя дакументы вольных муляроў напаткаў той жа лёс, што і архівы ў 18 ст.[64]

Закрыццю ложаў паспрыяла існуючая розніца поглядаў у асяроддзі масонскіх структураў. Аднак, як падаецца, існавалі больш важныя прычыны іх ліквідацыі. Прапановы Шымкевіча па легалізацыі працы ложаў узбуджалі абгрунтаваную боязь часткі масонаў. Яны непакоіліся выяўлення сваіх поглядаў і дзеянняў, якія б выглядалі ў вачах расейскіх уладаў даволі падазронымі, напрыклад, ліквідацыя прыгонніцтва ці аднаўленне незалежнасці Рэчы Паспалітай. Не выключана, што гарадзенскія масоны на чале з Анджэйковічам разумелі, што легальныя ўмовы дзейнасці ложаў нават пад прыкрыццём навукова-дабрачынных працаў маглі прывесці да іх поўнага кантролю з боку царскай адміністрацыі. Гэта пацягнула б за сабой раскрыццё патаемных палітычных намераў масонаў. Можна меркаваць, што прапановы Шымкевіча былі адкінутыя менавіта па гэтай прычыне.

Метады ажыццяўлення масонскіх планаў у асяроддзі розных ложаў істотна адрозніваліся. Гарадзенскія масоны схіляліся да эвалюцыйнага вырашэння важных сацыяльных пастулатаў. Так, палкоўнік Ігнацы Ляхніцкі ў сваёй кнізе “*Biografia włościanina nad brzegami Niemna powyżej Łosośnej mieszkającego”* ў пытанні ліквідацыі падданства сялянаў ускладаў надзею на расейскага імператара. У сваіх разважаннях Ляхніцкі кіраваўся дэкрэ-

[63] Там жа. арк. 7, 15, 17, 18, 20, 21, 25, 26, 34, 37, 38.

[64] Там жа. арк. 67-68, 71, 94; Добрянский С. Масонские ложи... С. 26-27; Рябинин И. Польское ... С. 244. Паасобныя выпіскі актаў гарадзенскай ложы “Сябры чалавецтва” захоўваюцца ў фондах Аддзела рукапісаў ЦБАН Летувы. F 75-134, nr 9-11.

тамі саксонскага караля і вялікага князя варшаўскага 21 снежня 1807 г. пра вызваленне польскіх сялянаў[65]. Аднак пецярбургскі двор холадна ўспрыняў ініцыятыву Ляхніцкага, якога залагодзілі "ў форме кампенсацыі" ўзнагародай за ўзорнае кіраванне ўласнай гаспадаркай.

Калікст Межаеўскі, першы майстар ложы "Сябры Чалавецтва", як, зрэшты, і некаторыя іншыя масоны, меў падобныя памяркоўныя, стрыманыя погляды. Ён не падтрымліваў радыкальных метадаў дасягнення палітычных мэтаў. Найлепей даводзіць гэта ягоныя пасіўныя адносіны да паўстання 1830-1831 гг. З 1816 г. Межаеўскі жыў у Варшаве, дзе даведаўся пра пачатак паўстання. Да яго, аднак, не далучыўся, ад'ехаўшы ў Кракаў[66].

Пагадзіўшыся з фактам падзелаў краіны, масоны спадзяваліся на іншыя формы дзяржаўнага ладу, напрыклад, аўтаномны статус былых земляў ВКЛ у складзе Расейскай імперыі. Гэтым можна патлумачыць удзел у напалеонаўскай кампаніі на расейскім баку некаторых сяброў будучай ложы "Сябры чалавецтва": Грыгорыя Бялоцкага, Людгарда Бухавецкага і Казіміра Сядлецкага.

Масонскі рух аказаў значны ўплыў на студэнцкую моладзь. Вядома, напрыклад, што філамат Тамаш Зан быў сябрам віленскай ложы "Школа Сакрата", на паседжаннях якой дэкламаваў вершы[67]. Блізкія кантакты з філаматамі падтрымоўваў таксама Ігнацы Ляхніцкі[68].

Такімі былі заключныя, хаця не да канца спазнаныя, старонкі гарадзенскага масонства першай паловы 19 ст. Аднак, згодна меркаванню выдатнага знаўцы масонскай гісторыі Людвіка Хаса, нават пасля афіцыйнага закрыцця некаторыя ложы працягвалі сваю дзейнасць нелегальна. Да іх Хас залічвае канстытуцыйную ложу "Сябры Чалавецтва"[69]. Ягоны пункт погляду знаходзіць пэўнае, хаця і даволі хісткае, абгрунтаванне. Даводзіць гэта цікавы факт гісторыі горада канца 30-х гадоў 19 ст. У лістападзе 1838 г. Пётр Сіманоўскі, актыўны калісьці сябра масонскага руху, параіў вучню 7 класа гарадзенскай гімназіі Карлу Бернарду, далучыцца да ложы. Праўда, гімназіяльныя ўлады так і не даказалі спробу (калі, на самой справе яна мела месца) завербаваць Бернарда. Галоўным доказам віны падавалася кніга, якую Бернард атрымаў ад старога масона. Аказалася, праўда, што яна была толькі зборнікам одаў і песняў на французскай мове, якія ўсхвалялі "вольных муляроў"[70].

[65] Lachnicki I. Biografia włościanina nad brzegami Niemna powyżej Łosośnej mieszkającego. Warszawa, 1815. S. 4, 135.
[66] НГАБ у Гародні. Ф. 4, воп. 1, спр. 87, арк. 6, 7.
[67] Małachowski-Łempicki S. Wolnomularstwo na ziemiach... S. 44, 187.
[68] Korespondencja filomatów (1817-1823). Warszawa, 1989. S. 359, 447.
[69] Hass L. Wolnomularstwo... S. 318.
[70] Летувіскі Дзяржаўны Гістарычны Архіў. Ф. 567, воп. 2, спр. 4462, арк. 1, 2, 8.

Малюнак 1. Масонскі прывілей, датаваны чэрвенем 1781 г.

Малюнак 2. Дом масонаў. XVIII ст. (здымак Васіля Абчынца)

Спіс удзельнікаў гарадзенскай ложы “Сябры Чалавецтва”*

	Імя і прозвішча	Сацыяльны статус і пасада ў ложы	Ступені ў ложы (1821)
1.	**Адамовіч Якуб**	выв[адовы] дэп[утат] Гарадзенскага павету.	2
2.	**Адынец Геранім**	жыхар Слуцкага павету.	
3.	**Алізар Нарцыз**	вучыўся ў Крамянецкай гімназіі, у Віленскім універсітэце, афіцэр Напалеонаўскай арміі, сакратар-кашталян Польскага каралеўства. 1831 г. - старшыня Грамадзянска-вайсковай рады Валынскай губерні, дзеяч арыстакратычнага асяроддзя Вялікай Эміграцыі. Публіцыст, сябра Віленскага тапаграфічнага таварыства, Таварыства капіталаў падтрымкі “Dziennika Wileńskiego”. 1843 г. - узначальваў Манархічнае Таварыства “Трэцяга Мая”.	† (нябожчык)

* НГАБ у Гародні. Ф. 1, воп. 1, akt 95 k. 1; воп. 2, akt 246, k. 104, akt 271, k. 1; Ф. 2, воп. 3, akt 152, k. 1, 2, 8, 10, 13, 22, 26, 27, 31, 34-37, 39, 40, 46, 49, 51-53, 58-60, 67, 68, 73, 74, 78, 79, 83, 84, akt 1309, арк. 1, 3, воп.4, akt 247, k. 47, воп. 37, akt 30, k. 1,2, 4, akt 176, k. 1, 2, 4, akt 1820, k. 63, 77, 95, 100, 111, 125, 127, 159, 161, 166, 176, 180, 203-205, akt 1822, k. 1, 2, 6, akt 1256, k. 1, 6, akt 1399, k. 1-4, akt 1841, k. 1, akt 1700, k. 6-8, akt 1839, k. 5-7, akt 1850, k. 1, akt 1854, k. 67-68, akt 1857, k. 20, 23, 38-39, akt 1861, k. 1-4, akt 1971, k. 218; Ф. 6, воп. 1, akt 406; Ф. 9 воп. 7, akt 86, k. 39, 81, 455-456; Ф. 92, воп.1, akt 258, k. 99; Ф. 1144, воп. 2, akt 2, k. 7, 16, 29, 31, 36, 76, воп. 3, akt 34, k. 15, 20, 21, 23, 37; Ф. 1168, воп. 1, akt 3, k. 136; НГАБ у Менску. Ф. 1761, воп. 1, akt 14, k. 1004; akt 15, k. 434, 436, 438; АР БВУ. F 4 A 458, k. 24-28; Encyklopedia powszechna. Warszawa, 1862. T. 10. S. 741-743; 1864. T. 16. S. 600-601; 1865. T. 19. S. 878; Słownik artystów polskich. Warszawa, 1975. T. 2. S. 377; PSB. Kraków, 1936; T. 2. S. 192-193; Kraków, 1939. T. 5. S. 193-195; Wrocław, 1954. T. 8. S. 59-60; Wrocław, 1976. T. 21. S. 729-730; Wrocław, 1978. T. 23. S. 819-822; Wrocław, 1981. T. 26. S. 679-682; Wrocław, 1984-1985. T. 28. S. 159-170; Wrocław, 1988. T. 31. S. 652-653; Wrocław, 1989. T. 32. S. 457-464; Wrocław, 1992. T. 34. S. 95-96, 106-107; Chmielowski P. Liberalizm i obskurantyzm na Litwie i Rusi // Biblioteka dzieł wyborowych. Warszawa, 1898. Nr 21. S. 85-94, 98, 107, 152; Beauvois D. Szkolnictwo polskie na ziemiach litewsko-ruskich. 1803-1832. Lublin, 1991. T. 1. S. 77, 92, 101, 104, 121, 148, 157, 195, 256, 264, 308; Lublin, 1991. T. 2. S. 67, 418, 419; Załęski S. O masonii w Polsce od roku 1738 do 1822. Wyd. 2. Kraków, 1908. Cz. 1. S. 204-210; Małachowski-Łempicki S. Wykaz polskich lóż oraz ich członków w latach 1738-1821 [у:] Archiwum Komisji Historycznej. Kraków, 1930. T. II. S. 112-430; Sidorowicz-Czerniewska K. Sprawa emisariusza Michała Wołłowicza z r. 1833. Grodno, 1934. S. 92; Дробов Л. Живопись Белоруссии XIX -начала XX вв. Минск, 1974.

	Імя і прозвішча	Сацыяльны статус і пасада ў ложы	Ступені ў ложы (1821)
4.	**Аляшкевіч Юзаф**	мастак, вучыўся ў Смуглевіча ў Вільні, у Дрэздэне і Парыжы. 1811 г. - сябра Імператарскай Акадэміі Мастацтва аўтар партрэтаў А.Чартарыскага, А.Міцкевіча, Л.Сапегі і Г.Жавускага.	33
5.	**Анджэйковіч Фелікс**	1805 г. - маршалак Кобрынскага павету. 1817 г. - суддзя апеляцыйна-межавага суда Кобрынскага павету, маршалак кобрынскі. 1821 г. - старшыня апеляцыйна-межавага суда Гарадзенскай губерні. 1824 г. - займаў тую ж пасаду.	31
6.	**Анджэйковіч Ян**	1819 г. - флігель-ад'ютант Яго Імператарскай Мосці, палкоўнік расейскай гвардыі, генерал-маёр расейскіх войскаў.	5
7.	**Анджэйковіч Міхал Бутаўт**	1794 г. - удзел у кампаніі, маёр кавалеры, "прысутнічаў" падчас захопу Прагі і Вільні. 1813 г. - гарадзенскі віце-губернатар. 1815, 1817, 1819 гг. - выконваючы абавязкі гарадзенскага губернатара. 1819 г. - гарадзенскі губернатар. 1824 г. - валынскі губернатар. З 30-х гадоў жыў у Пецярбурзе. Майстар кафедры ложы.	5
8.	**Багурскі Пётр**	касцюшкаўскі афіцэр, паручнік польскіх войскаў. 1805-1808 гг. - прысяжны 2-га дэпартаменту гарадзенскага галоўнага суда, апеляцыйны суддзя Кобрынскага павету. 1812 г. - удзел у кампаніі на баку Напалеона, радца кобрынскай падпрэфектуры.	33
9.	**Бжэзіна Юзаф**	капітан былога польскага войска, заснавальнік ложы.	3
10.	**Блажаеўскі Банавентура**	генеральны зборшчык Польскага каралеўства прадстаўнік гарадзенскай ложы ў Польскім нацыянальным W.·. W.·.	†
11.	**Бліоре Карл Артур**	служачы ложы.	3
12.	**Блоцкі Станіслаў**	1814 г. - межавы суддзя Кобрынскага павету.	1
13.	**Брадоўскі Антоні**	1798 г. -чыноўнік скарбавай палаты Лідск. павету. 1800 г. - бухгалтар скарбавай палаты Гарадзенскага павету. 1807 г. - скарбнік Ваўкавыскага павету. 1817 г. - страпчы (судовы абаронца) Ваўкавыскага павету.	2

Імя і прозвішча	Сацыяльны статус і пасада ў ложы	Ступені ў ложы (1821)
14. **Бухавецкі Людгард**	1811 г. - юнкер 2-ой запасной брыгады артылерыі. 1812 г. - харунжы расейскіх войскаў. 1813 г. - падпаручнік, удзел у кампаніі ў Сілезіі, у Саксоніі і Францыі. 1816 г. - паручнік. 1818 г. - кандыдыт на пасаду прысяжнага гарадзенскага галоўнага суда, асэсар гэтага ж суда.	5
15. **Бучынскі Ян**	сакратар Сенату.	5
16. **Быкоўскі Канстанцін**	харунжы Ковельскага павету.	5
17. **Быстры Каспар**	музыкант.	2
18. **Бялоцкі Грыгоры**	1795 г. - пісар валынскага губернскага упраўлення. 1802 г. - рэгістратар гарадзенскай скарбавай палаты і перакладчык гарадзенскага галоўнага суда. 1816 г. - сакратар гарадзенскага губернскага упраўлення. 1823-1824 гг. - радца віленскага губернскага упраўлення.	4
19. **Вайніловіч Фларыян**	генерал былых польскіх войскаў.	5
20. **Вайніловіч Юзаф**	1805 г. - харунжы Наваградскага павету. 1814 г. - маршалак Наваградскага павету.	4
21. **Валовіч Яахім**	дзяржрадца. 1816 г. - маршалак Беластоцкай вобласці, кіраўнік Беластоцкай вобласці.	3
22. **Валовіч Ян**	былы капітан польскіх войскаў.	1
23. **Вальтэр Багуміл**	1811 г. - суддзя ваўкавыскага межавага суда. 1817 г. - прэзідэнт ваўкавыскага межавага суда. прэзідэнт ваўкавыскага гродскага суда.	1
24. **Вейсанхоф Францішак**	вількамірскі падкаморы, маршалак Вількамірскага павету.	3
25. **Верашчака Юзаф**	1814 г. - дэпутат шляхты на губернскіх выбарах [гарадзенскіх]. 1817 г. -харунжы Наваградскага павету.	3
26. **Відацкі Якуб**	1809 г. - дазорца вясковых складаў (Гарадзенская губерня). 1813 г. - прысяжны кобрынскага ніжняга земскага суда. 1818 г. - кобрынскі земскі іспраўнік.	1
	1837 г. - прысяжны кобрынскага павятовага суда. 1840 г. - кобрынскі павятовы суддзя.	
27. **Вірыён Ян**	1813 г. - сябра камісіі секвестраваных маёнткаў. 1814 г. - старшыня гарадзенскага гродскага суда. 1817 г. - старшыня гарадзенскагамежава-апеляцый-нага суда, гарадзенскі падкаморы.	3

Імя і прозвішча	Сацыяльны статус і пасада ў ложы	Ступені ў ложы (1821)
28. **Вітаноўскі Дамінік**	1808 г. - канцылярыст крамянецкай камісіі па пытаннях школьных фундушаў Валынскай, Падольнай і Кіеўскай губерняў. 1811 г. - памочнік ст. настаўніка літаратуры Валынскай гімназіі. 1813 г. - настаўнік лаціны і польскай мовы Луцкай павятовай школы. 1815 г. - сакратар маршалка [гарадзенскай] вывадовай дэпутацыі. 1818 г. - архівіст па пытаннях шляхецкіх сходаў і вывадовых дэпутацый, прысяжны гарадзенскага галоўнага суда. 1820 г. - страпчы па скарбовых пытаннях Гарадзенскай губерні.	4
29. **Вітаноўскі Міхал**	сакратар шляхецкай палаты Гарадзенскай губерні. 1812 г. - генеральны сакратар французскай адміністрацыі Гарадзенскага павету, намеснік майстра ложы.	4
30. **Галіцкі Рожыц Якуб**	1797 г. - “люстратар харчавання, дэпутат па пытаннях геаграфічнага апісання”. 1808 г. - межавы, земскі дэкрэтавы і актавы рэгент Лідскага павету. 12. 1812 г. - на працягу тыдня в. а. лідскага маршалка на падставе ліста генерала Ажароўскага. 1815 г. - лідскі земскі пісар.	2
31. **Гарабурда Адам**	старшыня слуцкага земскага суда	4
32. **Гарыгляд Юзаф**	1804 г. - чыноўнік канцылярыі Сената (перапісчык, канцылярыст, памочнік метрыканта). 1806 г. - вучоба – Віленская Юрыдычная Школа. 1810 г. - перакладчык Статуту ВКЛ на расейскую мову. 1817 г. - пракурор Гарадзенскай губерні.	3
33. **Гарэцкі Юзаф**	Капітан былой польскай гвардыі.	†
34. **Герс Аляксндр**	1819 г. - паручнік расейскіх войскаў падпалкоўнік расейскіх войскаў.	3
35. **Гетш (Hetsch) Францішак**		
36. **Главацкі Юзаф**	мастак, літограф, дэкаратар Менскага, Варшаўскага і Віленскага тэатраў, аўтар выяў св. Пятра і св. Паўла ў віленскім кафедральным касцёле, дэкаратар палаца Паца ў Варшаве.	3
37. **Глашка Юліян**	да 1821 г. - гарадзенскі земскі суддзя.	3

Імя і прозвішча	Сацыяльны статус і пасада ў ложы	Ступені ў ложы (1821)
38. **Глінскі Аўгустын**	1782 г. - чыноўнік канцылярыі маршалкоўскай юрыздыкцыі. 1791 г. - сакратар Камісіі Паліцыі Абодвух Народаў. 1793 г. - генеральны сакратар Кароннай Камісіі. 1794 г. - асэсар Паліцыі Часовай Рады, сакратар Аддзелу Бяспекі Найвышэйшай Нацыянальнай Рады. 1807 г. - чыноўнік Паліцыі ў перыяд Варшаўскага каралеўства, кіраўнік міністэрства паліцыі. 1812 г. - член урадавай Дырэкцыі Нацыянальнага Тэатру. 1818 г. - рэферэндарый. 1823 г. - дзяржсаветнік. Перакладчык 14 тэатральных твораў.	†
39. **Гофман Карл**	генеральны кантралёр манетнага двара, грамадзянін Польскага каралеўства.	†
40. **Гродэк Эрнест Годфрыд**	1804 г. - прафесар і бібліятэкар Віленскага універсітэту, выкладчык лацінскай і грэцкай моў. Сябра Каралеўскага таварыства ў Гетындзе, майстар ложы “Zum Guten Hirten” .	†
41. **Грыгаровіч Карл**	б. паручнік польскіх войскаў.	1
42. **Губарэвіч Станіслаў**	1810 г. - чыноўнік канцылярыі гарадзенскага галоўнага суда. 1814 г. межавы суддзя Лідскага павету. 1823 г. - дэлегат у межавы суд Гарадзенскай губерні. 1829 г. - асэсар 1-га дэпартаменту гал. межавога суда.	3
43. **Дабжанскі Вінцэнты**	сакратар галоўнага віленскага Суда.	6
44. **Далінскі Станіслаў**	чыноўнік гарадзенскай скарбовай палаты. майстар абрадаў ложы.	3
45. **Дамброўскі Міхал**	1814 г. - гарадзенскі гродскі суддзя.	2
46. **Дамброўскі Хрыз.**	слуцкі межавы суддзя.	†
47. **Данкевіч Рамуальд**	1815 г. - сакратар апеляцыйна-межавога суда Гарадзенскай губерні. 1817 г. - пісар гарадзенскага гродскага суда. 1821 г. - межавы суддзя [Гарадзенскага павету], межавы суддзя Гарадзенскай губерні. Ялмужнік ложы	3
48. **Даўнаровіч Казімір**	маршалак Сакольскага павету	3
49. **Дзежыц Ян**	суддзя ваўкавыскага гродскага суда	2

Імя і прозвішча	Сацыяльны статус і пасада ў ложы	Ступені ў ложы (1821)
50. **Дзяконскі Юзаф**	прэзідэнт ваўкавыскага гродскага суда (яшчэ ў 1819 г.).	3
51. **Длускі Міхал**	віленскі пралат і архідыякан. 1795 г. - дэпутат духоўнага трыбуналу ў Гародні. 1797 г. сябра Літоўскай Адукацыйнай Камісіі. 1801 г. - доктар тэалогіі, сябра масоніі на працягу 37 гадоў, майстар ложаў “Дасканалая Еднасць” і “Школа Сакрата”	† (1819)
52. **Дмахоўскі Міхал**	судовы пісар Адукацыйнай Камісіі.	3 (1819)
53. **Елец Адам**	да 1821 г. - межавы суддзя Гарадзенскай губерні.	3
54. **Елец Антоні**	1794 г. - прысяжны надворнага літоўскага суда. 1801 г. - рэгент галоўнага літоўскага суда. 1805 г. - судовы чыноўнік у Гародні. 1812 г. - земскі іспраўнік (камісар) Лідскага павету. 1818 г. - старшыня 2-на дэпартамента галоўнага межавога суда. 11. 1818 г. - в. а. гарадзенскага губернатара, намеснік майстара і суддзя ложы.	4
55. **Ельскі Плацыд**	дэп. Ваўкавыскага павету.	1
56. **Ельскі Юзаф**	1816 г. - ваўкавыскі земскі спраўнік.	2
57. **Жукоўскі Шымон**	прафесар Віленскага універсітэту.	3
58. **Жышкевіч Антоні**	пісар гарадзенскага магістрату, сакратар і будаўнічы рахмістр ложы.	3
59. **Жэвускі Адам**	польскі пасол у Парыжы. 1804 г. - сябра Варшаўскага Таварыства Сяброў Навук. 1809-1812 г. - маршалак Кіеўскай губерніі, сенатар. 1818-1819 г. - майстар ложы “Белы Арол на Ўсходзе Пецярбурга”. 1819-1820 г. - вялікі майстар ложы“Астрэа” камер-юнкер Імператарскага двара	†
60. **Жэвускі Генрых**	1841-1844 г. - житомірскі маршалак. 1858 г. - правадзейны дзяржрадца, публіцыст і пісьменнік.	5
61. **Завадскі Юзаф**	Віленскі кнігар і друкар.	3
62. **Загурскі Ян**	б. палкоўнік польскіх войскаў.	3
63. **Задарноўскі Станіслаў**	адвакат гарадзенскага галоўнага суда.	3
64. **Заха Ян**	1802 г. - перапісчык гарадзенскай скарбовай палаты памочнік канцэлярыста лідскага скарбавага камітэту. 1803 г. - бухгалтар. 1804 г. - кіраўнік аддзелу гарадзенскай скарбовай палаты. 1812 г. - скарбнік Гарадзенскага павету, ялмужнік ложы.	4

Імя і прозвішча	Сацыяльны статус і пасада ў ложы	Ступені ў ложы (1821)
65. **Іваноўскі Юзаф**	Надворны саветнік.	3
66. **Івашкевіч Ян**	Сакратар аддзелу спр[аў] Кам. Ураду Польскага каралеўства.	†
67. **Казлоўскі Міхал**	Чыноўнік Кар. Польскага.	3
68. **Кайсараў (Kajsaroff) Пётр**	шамбелян расейскага двара, дзяржрадца.	5
69. **Камароўскі Балтазар**	старшыня магілёўскага галоўнага суда.	5
70. **Камінскі (Каменскі) Казімір**	б. лідскі земскі суддзя.	†
71. **Камінскі (Каменскі) Людвік**	1819 г. - прэзідэнт Менскага галоўнага суда. менскі віцэ-губернатар.	†
72. **Камінскі (Каменскі) Юзаф**	да 1819 г. - асэсар гарадзенскага галоўнага суда.	3
73. **Камінскі (Каменскі) Ян**	міравы суддзя Польскага каралеўства.	3
74. **Канюшэўскі Ян**	адвакат гарадзенскага галоўнага суда.	3
75. **Капроўскі Юзаф**	кандыдыт філасофіі.	1
76. **Кашуба Адольф**	1814 г. - рэгент гарадзенскага межавага суда. 1817 г. - ваўкавыскі межавы суддзя.	
77. **Котвіч Ян**	адвакат віленскага галоўнага суда.	3
78. **Крыдэль Аляксандр**	1819 г. - асэсар 2-га дэпартаменту гарадзенскага галоўнага суда. 20-я гады 19 ст. старшыня лідскага гродскага суда. 1829 г. - лідскі межавы суддзя. 1834 г. - чыноўнік гарадзенскай скарбавай палаты да межавых справаў.	3
79. **Крыдэль Ануфры**	радца гарадзенскай і віленскай скарбавай палаты. 1834 г. - чыноўнік па спецдаручэннях пры генерал-інфанце расейскіх войскаў, заснавальнік ложы.	3
80. **Крэйбіх Казімір**	прэзідэнт Гародні, другі дазорца ложы.	4
81. **Кузімовіч Тамаш**	тытулярны саветнік.	3
82. **Кунцэвіч Юзаф**	1809 г. - сяржант 17-га пяхотнага палка. 1811 г. - падафіцэрскі ад'юнкт. 1812 г. - падпаручнік. 1813 г. - паручнік, удзел у кампаніі 1809, 1812-1813 гг., атрымаў польскі залаты ордэн і ордэн французскага ганаровага легіёну за ўдзел у бітве пад в. Панкратовіцы над Беразіной.	2

Імя і прозвішча	Сацыяльны статус і пасада ў ложы	Ступені ў ложы (1821)
83. **Кунцэвіч Юры**	1802 г. - мецэнас у Лідзе, падкаморскі. 1808 г. - лідскі гродскі пісар.	3
84. **Ланскі Сяргей**	камер-юнкер расейскага двара дзяржаўны расейскі радца.	†
85. **Ласковіч Станіслаў**	1812 г. - люстратар Лідскага павету паручнік кавалерыі польскіх войскаў. 1814 г. - лідскі межавы суддзя. 1815 г. - лідскі земскі суддзя, прыблізна да 1829 г. - прэзідэнт лідскага межавога суда.	
86. **Лыкаў Тэадор**	калежскі асэсар.	3
87. **Любэцкі-Друцкі Францішак Ксаверы**	віленскі грамадзянскі губернатар. 1812 г. - сябра варшаўскага Часовага ўраду, міністар скарбу. Уладальнік м. Шчучын. 1830 г. - міністар скарбу Польскага каралеўства, дапамагаў у заснаванні Польскага Банку, сябра Дзяржаўнай Рады Расеі.	†
88. **Ляхніцкі Ігнацы**	б. палкоўнік літоўскіх войскаў. 1790-1792 гг. - вількамірскі лоўчы. 1793 г. - камісар Літоўскай Скарбавай Камісіі. 1794 г. - сябра гарадзенскай парадкавай камісіі, віцэ-прэзідэнт г. Гародні, аўтар *Biografii włościanina...* (1815 г.) Ганаровы дазорца школаў Гарадзенскай губерні. Заснавальнік ложы.	5
89. **Ляхніцкі Ігнацы Эмануэль**	вучыўся ў Віленскім універсітэце, доктар філасофіі, рэдактар і выдавец “Pamiętnika Magnetycznego”, “Dziejów Dobroczynności”, “Wiadomości Brukowych”, аўтар шэрагу прац у галіне хіміі, медыцыны і статыстыкі камер-юнкер расейскага двара, заснавальнік ложы.	4
90. **Майне (Meine) Філіп**	жыхар Гародні, заснавальнік ложы і сцюарт.	3
91. **Малеўскі Антоні**	рэгент Урадавай Камісіі.	4
92. **Мараўскі Карл**	палкоўнік літоўскіх войскаў, генерал-маёр паўстання 1794 г. 1812 г. - генерал брыгады галоўнага штабу Напалеона. Майстар ложы “Шчаслівае Вызваленне” (Нясвіж), каралеўскі шамбелян.	†
93. **Марачэўскі Казімір**	1806 г. - пружанскі гродскі суддзя. 1809 г. - асэсар 2-га дэпартаменту гарадзенскага галоўнага суда. 1811 г. - пружанскі межавы суддзя. 1814 г. - пружанскі межавы суддзя і маршалак.	2

Імя і прозвішча	Сацыяльны статус і пасада ў ложы	Ступені ў ложы (1821)
94. **Марачэўскі Тэафіл**	б. асэсар гарадзенскага галоўнага суда б. падкаморы Лідскага павету.	3
95. **Маркіяновіч Міхал**	доктар права, рэдактар часопісу “Русский Инвалид”.	3
96. **Маркіяновіч Юзаф**	кіраўнік архіву Літоўскай Метрыкі.	5
97. **Мацкевіч Міхал**	1819 г. - маршалак Наваградскага павету.	6
98. **Межаеўскі Калікст**	б. маршалак Гарадзенскай губерні, першы майстар кафедры і заснавальнік.	6
99. **Межаеўскі Фелікс**	б. асэсар магілёўскага галоўнага суда.	3
100. **Міхаэліс Ян**	гарадзенскі злотнік, другі сцюарт ложы.	3
101.**Міхельсон Бернард (Берэндт)**	паходзіў з купецкай сям’і, вучыўся ў Берлінскай і Віленскай Акадэміі, а таксама ў Каралеўцы. 1786 г. - доктар медыцыны. 1797 г. - доктар Берасцейскага павету, сябра віленскай лекарскай управы. канец 18 і пач.19 ст. - удзел у кампаніі генерала Нунсена і Кутузава. 1808 г. - заснавальнік вайсковых шпіталяў у Менску і іншых гарадах. 1821 г. - сябра Віленскай Акадэміі, ст. інспектар гарадзенскай лекарскай управы, заснавальнік ложы.	5
102. **Мусін-Пушкін Брус Базыль**	расейскі тайны радца.	†
103. **Мухлінскі Ігнацы**	жыхар Наваградскага павету.	5
104. **Насажэўскі Юліян**	жыхар Берасцейскага павету.	2
105.**Невядомскі Якуб**	кіраўнік аддзелу ў Ваенным міністэрстве.	4
106.**Незабітоўскі Стэфан**	паручнік польскіх войскаў. 1847 г. - маршалак Гарадзенскай губерні.	4
107. **Нелюбовіч Юзаф**	скарбнік камітэту грамадскай апекі Гарадзенскай губерні падскарбі ложы.	3
108. **Нелюбовіч Ян**	рэгент гарадзенскага галоўнага суда, архівіст і пячатнік ложы.	3
109. **Непакайчыцкі Адам**	маршалак Слуцкага павету.	†

Імя і прозвішча	Сацыяльны статус і пасада ў ложы	Ступені ў ложы (1821)
110. **Нёфель (Noeffel) Фрыдрых**	прафесіяналіст.	
111. **Нямцэвіч Ян**	былы берасцейскі маршалак.	3
112. **Патоцкі Костка Станіслаў**	1784-1790 г. - вялікі прамоўца Вялікага Нацыянальнага Ўсходу. 1807 г. - сябра Урадавай Камісіі Польскага каралеўства, старшыня Адукацыйнай палаты. 1812 г. - старшыня дзяржрады і рады міністраў, кіраўнік асветніцтва. Вялікі майстар Вялікага Нацыянальнага Ўсходу ў Варшаўскім княстве. 1815 г. - старшыня сенату.	†
113. **Паўлоўскі Бенедэкт**	1819 г. - канцылярыст і перакладчык гарадзенскага апеляцыйна-межавага суда. 1833 г. - адвакат гарадзенскай палаты. грамадзянскага суда, прамоўца ложы.	3
114. **Пахнеўскі Антоні**	1805 г. - кобрынскі гродскі пісар. 1811 г. - кобрынскі земскі суддзя. 1817 г. - прэзідэнт кобрынскага апеляцыйна-межавага суда.	2
115. **Плятэр Людвік**	удзельнік паўстання Касцюшкі, дыр[эктар] урадавай камісіі прыходаў і скарбу, сенатар-кашталян Польскага каралеўства, сябра Варшаўскага Таварыства Сяброў Навук. 1805 г. - візітатар школ Віленскай губерніі, арганізатар польскага лясніцтва. 1807-1811 гг. - інспектар дзяржаўнага ляснога фонду ў васьмі заходніх губернях Расейскай імперыі, аўтар шэрагу працаў у галіне ляснога гаспадаркі. 1815 г. - дзяржрадца ў часовым урадзе Польскага каралеўства. 1816 г. - генеральны дырэктар дзяржаўнага ляснога фонду. Майстар ложы “Казімір Вялікі”, аднавіў пасаду вялікага намесніка літоўскай правінцыі.	†
116. **Пуцілоўскі Бенэдыкт**	адвакат віленскага галоўнага суда.	3
117. **Пярфільеў Павел**	чыноўнік мытні.	2
118. **Ражнецкі Аляксандр**	генерал польскай кавалерыі ў расейскай арміі. 1807 г. - генерал брыгады французскіх войскаў, генеральны інспектар польскай кавалерыі. 1810 г. - намеснік вялікага майстра Людвіка Гутакоўскага. 1821 г. - старшыня ўрадавай дырэкцыі варшаўскіх тэатраў	†

Імя і прозвішча	Сацыяльны статус і пасада ў ложы	Ступені ў ложы (1821)
	1826 г. - кіраўнік тайнай паліцыі і жандармерыі Польскага каралеўства.	
119. **Рдултоўскі Казімір**	б. маршалак Наваградскага павету.	5
120. **Робі Мікалай**	грамадзянін Гародні, сцюарт ложы.	4
121. **Розэн Фрыдрых**	тытулярны радца, дырэктар паштампаў ў Вільні.	5
122. **Ромер Міхал**	1808 г. - камісар віленскай судовай адукацыйнай камісіі. 1803-1813 гг. - прэзідэнт 2-га дэпартаменту віленскага галоўнага суда. 1812 г. - прэзідэнт Вільні. 1814 г. - віцэ-прэзідэнт віленскай судовай камісіі. 1820-1821 г. - адзін з заснавальнікаў і старшыня Віленскага таварыства дабрачыннасці,адзін з заснавальнікаў Віленскага друкарскага таварыства, кіруючы правінцыйнай ложай “Дасканалая еднасць”. 1816-1817 г. - прыхільнік вызвалення сялянаў на землях былога ВКЛ. 1820 г. - правадзейны дзяржрадца.	†
123. **Ронгэ Карл**	нясвіжскі аптэкар.	6
124. **Рымовіч Міхал**	падпалкоўнік расейскіх войскаў.	2
125. **Рымскі-Корсакаў Андрэй**	віленскі генерал-губернатар.	†
126. **Рэвель Юзаф**	служачы ложы.	3
127. **Рэмбелінскі Віктар**	1819 г. - дэпутат сэйму, прадстаўнік гарадзенскай ложы пры Вялікім Нацыянальным Усходзе.	5 (1819)
128. **Рэмбелінскі Раймaнд**	старшыня мазавецкай вайсковай камісіі.	†
129. **Сержпутоўскі Ян**	б. асэсар Слуцкага павету, адвакат гарадзенскага галоўнага суда.	4
130. **Сіманоўскі Пётр**	1813 г. - чыноўнік канцылярыі секвестравай камісіі. 1814 г. - чыноўнік гарадзенскага губернскага ўпраўлення, архівіст гарадзенскага маршалка. 1815 г. - пісар гарадзенскага маршалка. 1824 г. - сакратар гарадзенскай шляхты. 1828 г. - пісар маршалка Гарадзенскай губерні.	4
131. **Сіпайла Юзаф**	камісар Грамадзянска-Вайсковага суда Пінска-Берасцейскага павету. 1814 г. - пружанскі межавы суддзя, транслятар сенату.	3
132. **Скіндэр Ігнацы**	вывучаў права ў судовых ўстановах. 1809 г. - падкаморы Лідскага павету.	3

Імя і прозвішча	Сацыяльны статус і пасада ў ложы	Ступені ў ложы (1821)
	1814 г. - маршалак лідскі.	
133. **Стычынскі Вінцэнты**	вучыўся ў Віленскім Універсітэце. 1808 г. - доктар філасофіі, чыноўнік шляхецкага лідскага сходу, каморнік Мінскага павету. 1808 г. - настаўнік віцебскай гімназіі. 1811 г. - настаўнік беластоцкай гімназіі. 1812 г.- памочнік дырэктара школ Беластоцкай вобласці. 1815 г. - драгічынскі гродскі суддзя. 1819 г. - радца гарадзенскай скарбавай палаты, кантралёр. 1827 г. - радца управлення Гарадзенскай губерні. 1827-1838 гг.- штогод на працягу 2 месяцаў в. а. гарадзенскага віцэ-губернатара. Дазорца ложы.	3
134. **Суда[к]оўскі Пётр**		
135. **Сядлецкі Казімір**	1803 г. - чыноўнік слонімскага земскага суда. 1807 г. - кіраўнік аддзела гарадзенскага губерн- скага упраўлення. 1812 г. - сакратар ваўкавыскага земскага суда. 1812 г.- удзел у вайсковай кампаніі на расейскім баку. 1813 г. - сенатар Гарадзенскай губерні. 1814 г. - прысяжны ваўкавыскага і наваград- скага земскага суда. 1815 г. - наваградскі спраўнік. 1816 г. - сакратар гарадзенскага губерн- скага упраўлення. Архівіст і пячатнік ложы.	4
136. **Сядлецi Фелікс**	каморнік Пружанскага павету.	1
137. **Фаленскі (Фалінскі) Антоні**	скарбнік скарбавай палаты Гарадзенскай губерні.	2
138. **Філс'ян (Filsjaen) Ян**	настаўнік, уладальнік жаночага пансіянату ў Гародні (да 1831 г.).	1
139. **Хабжынскі Юзаф**	маёр былога польскага войска.	5
140. **Хлевінскі Адам**	былы наваградскі харунжы.	4
141. **Хмялеўскі Ян**		
142. **Ходзька Ян**	1808 г. - судовы чыноўнік, падкаморы Віленскага павету, прэзідэнт Трыбунала Менскага павету. Заснавальнік ложы "Школа Сакрата", майстар ложы "Паходня Поўначы" (Менск),	+

Імя і прозвішча	Сацыяльны статус і пасада ў ложы	Ступені ў ложы (1821)
	сябра Таварыства шубраўцаў. 1820 г. - на старонках прэсы патрабаваў адкрыцця летніх школаў для вясковых дзяцей. Аўтар граматыкі польскай мовы (Парыж). 1822 г. - візітатар і дырэктар школ Віленскай губерні 1823 г. - візітатар і дырэктар школ Магілёўскай і Віцебскай губерні. З 1829 г. - сасланы ў глыб Расеі.	
143. **Чачкоўскі Міхал**	адвакат берасцейскіх судовых установаў.	3
144. **Шукевіч Алойзы**	1806 г. - земскі лідскі суддзя. 1812 г. - камандзір эскадрона польскіх войскаў, капітан. 1817 г. - лідскі падкаморы.	3
145. **Шуліпнікаў (Schoulipnikow) Раман**	калежскі асэсар.	5
146. **Шыц Карл**	палкоўнік кам[ендатуры] г. Гародні.	3
147. **Шышка Леапольд**	1793 г. - падпаручнік польскай кавалерыі. 1799 г. - прысяжны лідскага ніжняга земскага суда. 1806 г. - лідскі гродскі суддзя. 1808 г. - межавы суддзя Лідскага павету. 1834 г. - межавы суддзя Гарадзенскай губерні. 1840 г. - прысяжны гарадзенскай палаты грамадзянскага суда.	22
148. **Шэдэ (Schede) Фрыдрых**	гарадзенскі аптэкар.	3
149. **Эйсмант Карл**	адвакат галоўнага гарадзенскага суда.	2
150. **Эйсмант Юзаф**	падкаморы Гарадзенскага павету.	3
151. **Ягмін Павел**	1815 г. - падкаморы Берасцейскага павету. 1817 г. - берасцейскі маршалак.	2
152. **Ягмін Станіслаў**	суддзя апеляцыйна-межавага суда Кобрынскага павету. 1815 г. - суддзя апеляцыйна-межавага суда Гарадзенскай губерні. 1817 г. - прысяжны 2-га дэпартаменту гарадзенскага галоўнага суда. 1823 г. - маршалак кобрынскі. 1832 г. - камер-юнкер імператарскага двара. 1835 г. - сябра берасцейскага камітэту да справаў апісання грамадзянскай нерухомасці.	3
153. **Яноўскі Вінцэнты**	вывучаў права пры канцылярыі гарадзенскага гродскага суда.	4

Імя і прозвішча	Сацыяльны статус і пасада ў ложы	Ступені ў ложы (1821)
	1810 г. - адвакат. 1815 г. - сакратар межавага суда Гарадзенскага павету. 1819-1821 гг. - рэгент гарадзенскага галоўнага суда. Суддзя ложы.	
154. **Ятэйка Палікарп**	вучыўся ў Рустэма, настаўнік малюнку ў нясвіжскай і менскай гімназіях.	2

Гардзееў Юры

- Нар.2.07.1967 г. у Гародні
- Старшы бібліятэкар Навуковай бібліятэкі Польскай Акадэміі Навук і Акадэміі Мастацтваў у г. Кракаве
- *Асноўны кірунак даследаванняў:*
  Гарады ВКЛ
- *Адрас:*

  Polska Akademia Umiejętności. Biblioteka
  Ul. Sławkowska 17
  31-016 Kraków
  Polska